

МІСЦЕ УКРАЇНИ В СТРУКТУРІ СВІТОВОГО ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ

Актуальність даної статті полягає в виявленні сучасного стану розвитку іноземного туризму в Україні. В роботі проведено дослідження рейтингу України в структурі світового туристичного ринку за основними кількісними та вартісними показниками, зроблені висновки про невірність відомостей про розвиток іноземного туризму в нашій державі.

The actuality of this article consists in revealing the modern situation of development foreign tourism in Ukraine. The work contains research of Ukrainian rating in the structure of the world tourism market on the main natural (arrivals) and cost indexes (receipts and expenditure); draw conclusions about wrong informations on development of foreign tourism in our state.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У даній статті розглядається рейтинг України на світовому туристичному ринку по кількості прибуттів іноземних туристів, аналізуються показники валютних доходів, витрат і сальдо туристичного балансу нашої держави, досліджується місце України серед країн, які мають однакову щільність місцевого населення та схожі рекреаційні ресурси. Для характеристики українського туристичного ринку використовуються дані двох різних джерел вітчизняної статистики – Адміністрації державної прикордонної служби (АДПС) і форми статистичної звітності 1-ТУР, що дозволяє зробити певні висновки про необ'єктивність системи обліку туристів в Україні.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Визначенням місця України в структурі світового туристичного ринку займався ряд провідних учених нашої країни, які присвятили даному дослідженню окремі глави своїх наукових праць [1, с. 234-237; 2, с. 104-124; 3, с. 280-328; 4, с. 20-28]. Проте, детальніший аналіз розвитку іноземного туризму в Україні з точки зору офіційних статистичних даних дотепер не проводився.

Невирішені частини загальної проблеми. У даній статті виявлено викривлення відомостей про обсяги іноземного туристопотоку України, які подаються до Всесвітній туристичній організації (UNWTO) для визначення рейтингу окремих туристичних ринків, указано на неправомочність заміни даних про прибуття іноземних туристів відомостями про всіх осіб, які в'їжджають в Україну.

Цілі статті. Метою статті є дослідження даних Всесвітньої туристичної організації, Державної служби туризму і курортів та Адміністрації державної прикордонної служби України, їх порівняльний аналіз і обґрунтування певних висновків про розвиток іноземного туризму в Україні.

Виклад основного матеріалу. Регулярний облік спостережень у міжнародному туризмі розпочав здійснюватися з 1950 року, протягом якого було зафіксовано 25 млн іноземних прибуттів із сумарним доходом у 2 млрд дол. США. За минулі 57 років міжнародний туризм перетворився на одну з вагомих галузей світової економіки, валютні надходження якої оцінюються в розмірі тих же 2 млрд дол. США, тільки не у рік, а у день. Незважаючи на те, що у цей час загальносвітовою тенденцією є уповільнення темпів росту кількості прибуттів іноземних туристів, абсолютні показники його постійно збільшуються, і в 2007 році досягли оцінки в 898 млн

туристів, що виїжджали за межі своїх держав [5]. Слід зазначити, що хоча середній показник росту загального іноземного туристопотоку за минулий рік оцінюється у 6%, на деяких туристичних ринках відзначена більш висока активність. Так, у 2007 році підвищення попиту відбувалося як по напрямках, які традиційно вважаються привабливими для туристів і займають місця у межах перших 20 країн-лідерів з іноземного туристопотоку, наприклад: у Малайзії (+20%), Туреччині (+18%), Греції (+12%), Португалії та Китаю (+10%), так і по нових напрямках, які ще не мають значної ваги в структурі в'їзного туристопотоку, наприклад: у Камбоджі (+19%), Індонезії (+15), Японії (+14%) [5]. Вигідно виділяється на фоні перерахованих туристичних ринків Україна, яку протягом 2007 року відвідали 23,1 млн іноземних туристів, що перевищило показники минулого року на 22% [6, с. 6]. Просування нашої країни у світовому туристичному рейтингу наочно відображено у таблиці 1, яку створено автором за даними Всесвітньої туристичної організації [5].

Таблиця 1

Дослідження рейтингу України в структурі світового туристичного ринку
з показника кількості прибуттів іноземних туристів
у 1995 і 2006 роках

(млн прибуттів)

1995 рік			2006 рік		
Рей- тинг	Туристичний ринок	Кількість прибуттів	Рей- тинг	Туристичний ринок	Кількість прибуттів
1	Франція	60,0	1	Франція	79,1
2	США	43,5	2	Іспанія	58,5
3	Іспанія	34,9	3	США	51,1
4	Італія	31,1	4	Китай	49,6
5	Велика Британія	21,7	5	Італія	41,1
6	Мексика	20,2	6	Велика Британія	30,1
7	Китай	20,0	7	Німеччина	23,6
8	Польща	19,2	8	Мексика	21,4
9	Австрія	17,2	9	Австрія	20,3
10	Канада	16,9	10	Росія	20,2
27	Україна	3,7	11	Туреччина	18,9
				Україна	18,9
Весь світ		536,0	Весь світ		842,0
Частка 10 туристичних ринків-лідерів		53 %	Частка 10 туристичних ринків-лідерів		47 %

Дослідження даних таблиці 1 дозволяє констатувати факт, що практично половина іноземних прибуттів у світі припадає на першу десятку країн-лідерів. Дана обставина вказує на вузькість світового туристичного ринку і на можливості залучення інших держав у міжнародний туристичний обмін, тим більше, що, за оцінками UNWTO, у міжнародному туристичному русі зараз бере участь усього лише 7% населення Землі [5]. Перші повноцінні відомості про розвиток іноземного туризму в Україні з'явилися на офіційному сайті UNWTO у 1995 році. Слід зазначити, що протягом декількох років після набуття нашою країною незалежності, у ній була відсутня спеціалізована державна структура, відповідальна за проведення туристичної

політики. Тому спостереження в сфері туризму практично не велися. Формування стратегії розвитку туризму в Україні почалося з 1993 року, коли було ухвалене рішення про створення Державного комітету з туризму. І хоча за розглянутий період часу в Україні спостерігається постійна реорганізація відомств, покликаних забезпечувати державне регулювання туристичної діяльності, нашій країні вдалося переміститися з 27 місця в рейтингу популярних напрямків, яке вона займала у 1995 році, на 11 місце у 2006 році серед 214 туристичних ринків світу. Таким чином, Україна впритул підійшла до першої десятки лідерів з прийому іноземних туристів і змогла збільшити у 5 разів обсяг в'їзного туристопотоку.

Однак тут слід уточнити, що в Україні дотепер не налагоджена система статистичних спостережень у сфері туризму, у результаті чого всі відомості про перетинання державного кордону нашої країни іноземними й українськими громадянами стовідсотково фіксуються як дані про в'їзний та виїзний туристопотоки. Проте, не кожен мандрівник є турист. Тим більше, що у звітах Адміністрації Держприкордонслужби окремо виділяються категорії людей, мотивація перетинання границі якими не носить туристичного характеру, наприклад: дипломатична мета поїздки, працевлаштування, імміграція (зміна постійного місця проживання) та інші цілі, які не підлягають детальнішій розшифровці. Також офіційна статистика АДПС не приховує, що багато хто з осіб, що перетинають зовнішні кордони України, є екскурсанти або одноденні відвідувачі (транзитні чи круїзні пасажери, члени екіпажів іноземних транспортних засобів, мешканці прикордонних районів тощо). Побічним підтвердженням невірності обліку іноземного туристопотоку в Україні є відомості, наведені у таблиці 2 (створеної автором за даними UNWTO), які характеризують надто незначне місце України у структурі світових доходів від туристичної діяльності [5].

Таблиця 2

Дослідження рейтингу України в структурі світового туристичного ринку з вартісних показників туристичної діяльності, 2006 рік

(млрд дол. США)

Доходи від іноземного туризму			Витрати на зарубіжний туризм			Сальдо туристичного балансу		
Рейтинг	Туристичний ринок	Доходи	Рейтинг	Туристичний ринок	Витрати	Рейтинг	Туристичний ринок	Сальдо
1	США	85,7	1	Німеччина	74,8	1	Іспанія	34,4
2	Іспанія	51,1	2	США	72,0	2	Франція	15,1
3	Франція	46,3	3	Вел. Британія	62,6	3	Італія	15,0
4	Італія	38,1	4	Франція	31,2	4	Туреччина	14,2
5	Китай	33,9	5	Японія	26,9	5	США	13,7
6	Вел. Британія	33,5	6	Китай	24,3	6	Греція	11,3
7	Німеччина	32,8	7	Італія	23,1	7	Китай	9,6
8	Австралія	17,8	8	Канада	20,8	8	Таїланд	7,8
9	Туреччина	16,9	9	Росія	18,8	9	Австрія	7,4
10	Австрія	16,7	10	Півд. Корея	18,2	10	Австралія	6,1
46	Україна	3,5	44	Україна	2,8	23	Україна	0,7

Порівняльний аналіз даних, представлених у таблицях 1 і 2, демонструє, що за підсумками 2006 року 9 із 11 країн, що є лідерами з прийому іноземних туристів,

входять у десятку держав, які отримують найвищі доходи від обслуговування в'їзного туристопотоку. Винятки становлять тільки Мексика, який належить 8 місце в рейтингу популярних напрямків, і яка займає 14 позицію по обсягу надходжень від іноземних туристів, та Росія, що має 10 і 30 місця відповідно. Вартісні показники України на фоні розвинутих у туристичному відношенні держав світу свідчать про невисокий рівень прибутковості нашої країни в плані туризму. Так, Україна знаходиться на 46 місці по доходах від іноземного туризму, займає 44 позицію в рейтингу по витратах на зарубіжний туризм і 23 місце у світі по позитивному сальдо туристичного балансу, яке у 20 разів менше ніж у Туреччини, з якою Україна має однакові кількісні показники в'їзного туристопотоку. Більш виразні подробиці можна отримати, аналізуючи відомості, представлені у таблиці 3, створеної автором за даними UNWTO [5].

Таблиця 3

Порівняльна характеристика показників окремих туристичних ринків, які мають однакову щільність місцевого населення (біля 80 осіб/км²) та схожі рекреаційні ресурси, за 2006 рік

Загальний дохід від іноземного туризму, млрд \$	Середній дохід від 1 іноземного прибуття, \$	Місце в рейтингу по доходах від іноземного туризму	Туристичні ринки	Місце в рейтингу по прибуттям іноземних туристів	Прибуття іноземних туристів, млн	Середній дохід від іноземного туризму на 1 особу місц. населення, \$	Кількість прибуттів іноземних туристів на 1 тис. місц. населення
51,1	874	2	Іспанія	2	58,5	1297	1484
16,9	894	9	Туреччина	11	18,9	266	298
14,3	958	12	Греція	17	14,3	1350	1346
7,9	908	25	Хорватія	23	8,7	1717	1912
3,5	185	46	Україна	11	18,9	74	382
2,4	400	54	Болгарія	36	5,2	293	488

Серед розглянутих у таблиці 3 шістьох туристичних ринків Україна має найнижчий середній дохід від обслуговування іноземних туристів у розрахунку на 1 особу місцевого населення – 74 дол. США, що у 3,5 рази менше, ніж у Туреччини, у 17,5 разів менше, ніж в Іспанії та у 23 рази менше, ніж у Хорватії, яка, до речі, приймає на 10 млн іноземних туристів менше, ніж Україна.

Показовим є й середній дохід від прибуття 1 іноземного туриста. В Україні він дорівнює 185 дол. США, і це найнижчий показник серед туристичних ринків, що розглядаються. Болгарія, яку відвідують у 3,5 рази менше туристів, ніж Україну, отримує вдвічі більше доходів від обслуговування кожного інтуриста, чим наша країна. Що стосується інших держав, дані про які наведені у таблиці 3, то їх аналогічні показники вище українських майже у 5 разів. Отже, можна зробити висновок, що відомості про прибуття в Україну тої кількості іноземних туристів, які опубліковані на сайті Державної служби туризму і курортів, не відповідають дійсності.

Цікавим є також показник кількості прибуттів іноземних туристів у розрахунку на 1 тисячу місцевого населення. Україна й у даному випадку займає одне з останніх місць серед досліджуваних туристичних ринків, приймаючи 382 інтуриста/1 тис.місц.насел., проти 1912 інтуристів/1 тис.місц.насел. у Хорватії (розрив у 5 разів). У Туреччині, щоправда, даний показник менше, ніж в Україні, однак там кількість місцевого населення у 1,5 рази більше, ніж у нашій державі. Ця обставина свідчить про те, що Україна хоч і користується даними прикордонної служби при урахуванні об'ємів туристопотоку, однак навіть цих показників виявляється недостатньо, щоб скласти гідну конкуренцію розвинутим туристичним країнам світу.

З метою заохочення розвитку іноземного туризму в Україні стали вживатися певні заходи, починаючи зі спрощення процедури перетинання іноземцями українського кордону та закінчуючи безстроковим скасуванням віз для громадян Євросоюзу та інших безпечних у плані незаконної міграції держав. Незважаючи на те, більшість відвідувачів України, як і раніше, складають мандрівники із країн СНД, що наочно представлено у таблиці 4, яку розроблено автором на підставі даних офіційного сайту ДСТК та інформації АДПС [6, с. 6-7; 7].

Таблиця 4

Рейтинг 10 головних країн іноземного (в'їзного) туризму в Україну

2000 рік				2007 рік			
Рейтинг	Країна	Кількість іноземних туристів, тис. осіб	Частка в загальному обсязі, %	Рейтинг	Країна	Кількість іноземних туристів, тис. осіб	Частка в загальному обсязі, %
1	Росія	1 942	30,2	1	Росія	7 249	31,4
2	Молдова	1 749	27,2	2	Польща	4 428	19,2
3	Білорусь	772	12,0	3	Молдова	3 998	17,3
4	Угорщина	701	10,9	4	Білорусь	2 918	12,6
5	Польща	266	4,1	5	Угорщина	1 250	5,4
6	Німеччина	90	1,4	6	Румунія	1 009	4,4
7	США	77	1,2	7	Словаччина	664	2,9
8	Чехія	58	0,9	8	Німеччина	234	1,0
9	Ізраїль	51	0,8	9	США	130	0,6
10	дані відсутні	---	---	10	Узбекистан	77	0,3
	Загальний іноземний туристопотік	6 431	88,7		Загальний іноземний туристопотік	23 073	95,1

Згідно із відомостями, наведеними у таблиці 4, більше 95% іноземного туристопотоку в Україну забезпечується громадянами 10 держав, 7 із яких мають суміжні кордони з нашою країною. Крім того, найпотужніші потоки туристів в Україну спрямовуються з держав, для жителів яких в'їзд у нашу країну завжди був безвізовим. Лідером за кількістю прибуттів в Україну протягом усього розглянутого періоду часу є Росія, що поставляє третину всіх іноземних туристів. Що стосується таких країн, як Німеччина і США, громадяни яких входять у десятку постійних відвідувачів України,

те після введення безвізового режиму перетинання українського кордону їх чисельність в абсолютному вимірі збільшилася у декілька разів, однак у відносному вираженні залишилася практично без змін, становлячи близько 1% іноземного туристопотоку. Таким чином, скасування віз для мешканців ЄС, Канади, Японії, Австралії та інших держав не зробило істотного впливу на ріст відвідуваності нашої країни їх громадянами.

Продовжуючи аналізувати дані таблиці 4, варто звернути увагу на зростання кількості прибуттів із Молдови, яка у рейтингу головних країн в'їзного туризму в Україну традиційно займає 2 - 3 місця. З огляду на те, що населення молдавської держави становить близько 4 млн осіб, виходить, що практично всі її громадяни протягом 2007 року відвідали Україну з туристичними цілями.

Цікаві факти можна виявити при порівнянні даних Держприкордонслужби України, які потім надаються UNWTO для оцінки рівня відвідуваності нашої країни, з даними про прибуття українських туристів в інші держави. Так, в опублікованих на офіційному сайті Державної служби туризму і курортів відомостях про виїзд наших туристів у Білорусь значиться 1 231 тис.осіб., а згідно з даними білоруського Міністерства спорту і туризму загальний в'їзний туристопотік у цю країну склав усього лише 91 тис.осіб [5; 7], що наочно вказує на різні підходи до оцінювання кількості туристичних прибуттів.

Неправильне урахування туристів в Україні підтверджується й при безпосередньому розгляді даних форми 1-ТУР, на підставі яких складена таблиця 5 [7].

Таблиця 5

Характеристика іноземного туристопотоку за даними Адміністрації Держприкордонслужби та даними форми 1-ТУР

Показники	Роки		
	2004	2005	2006
Кількість прибуттів іноземних туристів (за даними Адміністрації Держприкордонслужби), тис.осіб:	15 629	17 600	18 900
- службова, ділова поїздка	1 028	1 000	1 041
- приватна мета	12 385	14 500	16 599
- організований туризм	2 216	2 100	1 260
Кількість іноземних туристів, обслуговуваних ліцензіатами туристичної діяльності (за даними 1-ТУР), тис.осіб	436	326	299
Питома вага участі ліцензіатів туристичної діяльності в обслуговуванні іноземних туристів, %	2,8	1,9	1,6
Кількість ліцензіатів туристичної діяльності, одиниць	2 754	3 670	4 508
Кількість ліцензіатів туристичної діяльності, які фактично надавали туристичні послуги, одиниць	2 519	2 828	3 052
Питома вага діючих ліцензіатів туристичної діяльності, %	91	77	68
Кількість іноземних туристів у розрахунку на 1 фактично працюючого ліцензіата, осіб	173	115	98

Ретельний аналіз фактів, наведених у таблиці 5, свідчить про негативні тенденції в розвитку українського туризму. Так, при зростанні загального обсягу іноземного туристопотоку в нашу країну чисельність людей, що в'їжджають із метою «організований туризм», постійно зменшується (в 1,7 рази за 2004 – 2006 роки). Крім

того, з 1 260 тис.осіб, що відвідали у 2006 році Україну з даною ціллю, ліцензіатами туристичної діяльності були обслуговані тільки 299 тис.осіб, що в 4 рази менше їх кількості, зафіксованої при перетинанні державного кордону. Подорожі із приватною метою постійно становлять переважну більшість в іноземному туристопотоці – майже 90%, і мають тенденцію до збільшення. Відвідування зі службовими цілями, ділові поїздки займають невеликий відсоток у структурі іноземного туристопотоку; їх кількісні показники в абсолютному вираженні практично не змінювалися протягом трьох років, що розглядаються.

Оцінка діяльності туроператорів і турагентів України з обслуговування іноземного туристопотоку, яка отримана при порівнянні даних АДПС і ДСТК, виразно представлена питомою вагою участі ліцензіатів туристичної діяльності, які надають послуги лише 1,6% іноземних туристів. Даний показник черговий раз характеризує неправомочність віднесення всіх відвідувачів нашої країни до туристів.

Однак, в діяльності самих ліцензіатів у сфері туризму теж не все благополучно. Починаючи з 2004 року, коли було впроваджено ліцензування туроператорської та турагентської діяльності, кількість туристичних фірм-ліцензіатів збільшилась приблизно в 1,5 разів. Однак рівень виконавчої дисципліни з кожним роком постійно знижується – з 91% у 2004 році до 68% у 2006 році. Це означає, що 32% турфірм не складають звіти чи подають інформацію, що не мали діяльності. Інакше кажучи, кожна третя турфірма чи не працює, чи працює у «тіні». Кількість іноземних туристів у розрахунку на одного фактично працюючого ліцензіата теж постійно знижується – практично вдвічі за останні три роки.

Висновки і перспективи подальших розробок. В Україні на державному рівні необхідно створити чіткий механізм статистичних спостережень у сфері туризму, розробити методологічні основи правильного віднесення відвідувачів до певних категорій, інакше представляється неможливим підрахувати внесок іноземного туризму в економіку нашої країни і визначити її справжнє місце у світовому туристичному рейтингу.

Література:

1. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. – Чернівці: Книги – XXI, 2003. – 300 с.
2. Школа І.М. та ін. Менеджмент туристичної індустрії: Навчальний посібник – Чернівці: Книги – XXI, 2005. – 596 с.
3. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). – К.: Альтерпрес, 2005. – 436 с.
4. Прейгер Д.К., Малярчук І.А. Розвиток іноземного туризму в Україні в контексті розбудови міжнародних транспортних коридорів // Економіка України. – 2001. – № 6. – С. 20-28.
5. <http://www.world-tourism.org>.
6. Довідка про динаміку туристичних потоків в Україні, 2007 рік (за даними Адміністрації Держприкордонслужби України // Новини турбізнесу. – 2008. – № 3-4. – С. 6-7.
7. <http://www.tourism.gov.ua>.